
Prikaz medijskih politika u programima za integraciju nacionalnih manjina u srednjeeuropskim državama 2001 – 2002. godine

IGOR KANIŽAJ*

Sažetak

Ovaj rad donosi prikaz medijskih politika, kao dio šireg projekta Monitoring the EU Accession Process, što ga je proveo Institut otvoreno društvo iz Budimpešte. U sklopu brojnih integracijskih manjinskih programa navode se konkretni instrumenti i mjere kao dio medijske politike Vlade država kandidata na putu prema Europskoj Uniji u poboljšanju položaja i percepciji manjina u društvu. Izvještaj koji je ovdje predstavljen donosi analizu realizacije programa u Bugarskoj, Rumunjskoj, Slovačkoj, Češkoj, Litvi, Letoniji, Estoniji, Sloveniji, Mađarskoj i Poljskoj.

Ključne riječi: medijska politika, integracijski programi, nacionalne manjine, Europska Unija

1. Uvod

U procesu pridruživanja Europskoj Uniji države kandidati osim usklađivanja zakonodavstva s pravnim stečevinama Unije moraju usvojiti posebne programe kojima se jamči uključenost i integracija nacionalnih manjina u društvo. U nekoliko srednjeeuropskih država realizacija integracijskih programa otežana je zbog nedavnih sukoba, pogotovo na području bivše Jugoslavije. U takvoj situaciji učinkovitost može biti ugrožena, pogotovo ukoliko mediji svojim posredstvom ne doprinose uspostavljanju povjerenja između manjina u nekom društvu.

*

Mr. sc. Igor Kanižaj, znanstveni novak na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

Europske institucije s tog aspekta neprestano naglašavaju važnost medijskog djelovanja, odgovornog i nepristranog pristupa problemu manjina, no ujedno potiču predstavnike manjina da svojim ponašanjem i izjavama ne pružaju dodatnu priliku da se manjinske teme marginaliziraju i instrumentaliziraju u političke svrhe. Vijeće Europe posebno naglašava ulogu državnih službenika.

"Vlade država članica, javne vlasti i javne institucije na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini, kao i službenici, imaju posebnu odgovornost suzdržavati se od izjava u medijima koje se mogu razumjeti kao govor mržnje, ili kao govor koji može proizvesti efekt legitimiziranja, širenja i promicanja rasne netrpeljivosti, ksenofobije, antisemitizma, ili drugih formi diskriminacije ili netrpeljivosti koja se zasniva na netoleranciji." (*Vijeće Europe, Preporuka br. R (97) 20, Odbor ministara državama članica o govoru mržnje, čl. 3*).

ECRI – Europska komisija protiv rasizma i netolerancije u *Drugom izvješću o Hrvatskoj CRI 2001(34)* ističe: "Mediji igraju značajnu ulogu u stvaranju ozračja opće tolerancije i razumijevanja među pripadnicima različitih etničkih zajednica i u stvaranju klime koja pogoduje izgradnji povjerenja i pomirbe... ECRI se nada da će mediji poduzeti mjere u cilju preuzimanja takve konstruktivne uloge, uključujući usvajanje načela samokontrole s ciljem suzbijanja rasističkog i diskriminatornog izvještavanja, kao i promociju uravnoteženog i nepristranog prikazivanja događaja... ECRI također smatra da je dio odgovornosti političara i državnih dužnosnika u tome da pružaju medijima materijale koji pogoduju stvaranju etničkih napetosti, te da bi umjesto toga trebali poticati uravnoteženo izvješćivanje o svim incidentima ili događajima i težiti tome da se šire pozitivne informacije."

Preporuka R (97) 21 Odbora ministara državama članicama o medijima i promociji kulture tolerancije ukazuje kako "Problem netolerancije traži refleksiju kod javnosti, ali i kod medijskih tvrtki. Iskustvo u profesionalnim medijskim krugovima pokazalo je kako medijske tvrtke trebaju reagirati:

- izvještavajući precizno i točno o djelima rasizma i netolerancije,
- izvještavajući na osjetljiv način o situacijama napetosti među zajednicama,
- izbjegavajući podcjenjujući stereotipski opis članova kulturnih, etničkih ili religijskih zajednica u publikacijama ili programima,
- tretirajući individualno ponašanje bez povezivanja s članstvom osobe i njenom zajednicom, kada je to irelevantno,
- opisujući kulturne, etničke ili religijske zajednice na uravnotežen i objektivan način i na način koji odražava perspektive same zajednice
- uzbunjujući javno mnijenje na zla nesnošljivosti,
- produbljujući javno razumijevanje i poštivanje različitosti,
- izazivajući pretpostavke koje podupiru netolerantne primjedbe govornika u intervjuima, izvještajima i ostalim programima,
- imajući na umu utjecaj izvora informacije na izvještavanje,

- raznolikost radnika u medijskim tvrtkama i mjera do koje se ona podudara s multietničkim, multikulturalnim karakterom čitatelja, slušatelja ili gledatelja" (čl. 2).

U tom segmentu posebno se bitnim pokazuje uloga manjih lokalnih medija. Odbor ministara u navedenoj preporuci ističe "Lokalni mediji s nižom razinom profesionalnosti češće objavljuju netolerantne poruke. Moguća šteta koju mogu prouzročiti poruke mržnje u medijima možda je najveća u situacijama napeitosti ili oružanog sukoba". (*app. 21*). Obrazovanje, trening profesionalaca i korisnika novih usluga, utvrđivanje kulturne i audio-vizualne produkcije značajni su faktori u promociji kulturne raznolikosti. (*Vijeće Europe, Deklaracija Odbora ministara o kulturalnoj raznolikosti, čl. 2.6*) Sve spomenute preporuke odnose se prije svega na rad novinara i medijskih djelatnika. Od Vlada država kandidata za članstvo u Europskoj Uniji očekuje se da donesu dugoročne programe kojima će pokrenuti proces integracije manjina u društvo. Vijeće ministara u posebnim rezolucijama i svakoj pojedinoj državi daje posebne preporuke o provedbi okvirnih konvencija za zaštitu nacionalnih manjina. U njima se ističe na kojim područjima je potrebno uložiti dodatne napore u zaštiti manjina. Za ilustraciju navodim *Rezoluciju Res CMN(2002)1*, o provedbi Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina u Hrvatskoj. Čl. 1., st. 5 ističe "Daljnje mjere potrebne su i kako bi se pripadnicima nacionalnih manjina poboljšao pristup različitim medijima kao i njihovo prikazivanje u tim medijima".

Navedene preporuke, ilustrirane primjerom Hrvatske, od Vlada traže da donesu strategije, programe i mjere kojima će osigurati i poticati snažnije sudjelovanje manjina u kreiranju medijskih programa. Od početnih mjera koje se odnose na državno financiranje manjinskih medijskih programa, preko seminara za informiranje novinara o afirmaciji manjina, do posebnih instrumenata koji će se ostvariti dugotrajno obrazovanje predstavnika manjina za rad u većinskim medijima.

Ovaj rad donosi prikaz medijskih politika, kao dio šireg projekta *Monitoring the EU Accession Process*. Institut otvoreno društvo iz Budimpešte objavio je prije nepune tri godine izvještaje koji se ovdje predstavljaju. Iako su u međuvremenu neke države postale članice EU, prikaz njihovih medijskih politika i programa može pomoći Vladama država koje su pred početkom pregovora da se upoznaju s poteškoćama i iskustvima država koje su postigle značajne rezultate u zaštiti manjina i njihovoj integraciji u društvo.

2. Bugarska

Glavni naglasak *Okvirnog programa za jednaku integraciju Roma u bugarsko društvo*¹ je smanjivanje diskriminacije prema Romima. Od osam pod-

1

Dokument koji je izraden uz potporu 75 romskih organizacija, a usvojen je u travnju 1999. godine.

ručja društvenog života koje program spominje, jedna se odnosi i na razvijanje romske prisutnosti u nacionalnim medijima. Već 2002. godine stručnjaci su ocijenili da je to jedna od najočitijih točaka koja je obilježena kao najproblematičnija. "Javni i privatni mediji promoviraju tipične stereotipe o Romima koji se uglavnom odnose na kriminalne aktivnosti. Do siječnja 2000. policijski službenici objavljivali su etničku pripadnost osoba koje se sumnjiče za neki prekršaj, a iako je ta praksa prekinuta, novinari i dalje u svojim izvještajima naglašavaju etnički pripadnost, iako je to u većini situacija posve nepotrebno.² Program daje realnu ocjenu stanja u medijima. "Romima je uskraćena mogućnost jednakog pristupa nacionalnim medijima" (Okvirni Program, VII.). Romska manjina u nacionalnim medijima je u prvom planu, a romski predstavnici jedinstveni su u ocjeni da je neophodno što prije pokrenuti novine, radio i televiziju na romskom jeziku. Istodobno, neki političari, pa čak i romski tvrde kako bi takav potez samo doprinio daljnjoj izolaciji u bugarskom društvu, misleći pritom na stvaranje medijskih geta. Okvirni program u svojim odredbama ističe kako se toj manjini mora zagarantirati prostor u medijima, ali istodobno i jamčiti pravo da se u rad medija uključe i sami romski novinari. Na početku novog stoljeća program za Rome emitirao se na državnoj televiziji u trajanju jednoga sata, ali na bugarskom jeziku. U isto vrijeme, nekoliko privatnih televizija bez ikakve Vladine pomoći emitira program za Rome i to na romskom jeziku. Uz skromnu državnu potporu tiska se nekoliko romskih tiskovina koje ne izlaze redovito, ali predstavljaju vrlo dobar izvor informiranja za ionako skromnu količinu informacija o romskim aktivnostima u Bugarskoj. Autor EUMAP izvještaja za Bugarsku na kraju ističe: "Od usvajanja Programa stereotipizacija predstavljenosti Roma u medijima nastavlja se bez promjena, a romski glasovi i dalje nisu prisutni u elektroničkim i tiskanim medijima." (Zbornik Instituta otvoreno društvo, 2002: 116)

3. Češka

Češka Vlada prihvatila je 14. 6. 2000. *Koncept Vladine politike prema članovima romske zajednice, podupirući njihovu integraciju u društvo*³, opsežan dokument koji obuhvaća niz kratkoročnih i dugoročnih programa za integraciju Roma u društvo, a vremenski period realizacije je 2001. – 2020. godine. Za razliku od bugarskog *Okvirnog programa* ovaj ne predviđa pojedinačne projekte za uspostavljanje i osnaživanje romskih medija. Stvaranje radijskih i televizijskih programa za nacionalne manjine predviđeno je s dva zakona: *Zakonom o Češkoj televiziji* i *Zakonom o Češkom radiju*.

2

Minority Protection in Bulgaria, u Monitoring the EU Accession Process: Minority Protection, OSI, Budapest, 2001.

3

Concept of Governmental Policy Towards Members of the Roma Community Supporting Their Integration into Society.

Vijeće za nacionalne manjine nadzire emitiranje manjinskih programa, a postignuti su veliki napori u poboljšanju suradnje između Češke televizije i nacionalnih manjina. Upravo taj program dosada je bio izložen prvenstveno kritici romskih predstavnika, dok se televizijski urednici pravdaju vrlo malim interesom javnosti općenito za romske teme, pa je samim tim i motivacija za takve programe izrazito mala.⁴ Znatno je bolja situacija u emitiranju radijskog programa, a u nekim postajama dosegnuta je i zadovoljavajuća razina predstavljenosti romskih novinara u redakcijama. Pretpostavlja se kako će postojanje Projekta 2000 dugoročno potaknuti Vladu da se odnos prema manjinama postavi na zadovoljavajuću razinu, što pokazuju zadnje inicijative za bolju suradnju između državnih medija i manjinskih predstavnika. (Zbornik Instituta otvoreno društvo, 2002: 179)

4. Estonija

Jedna od glavnih teza *Integracija u estonsko društvo 2000.-2007.* jest da se korištenjem medija poveća javna osviještenost, osigura dostupnost podacima o procesima integracije, kao i kreiranje inovativnih pristupa integraciji. U odnosu na Bugarsku i Češku, u Estoniji se kao dominantna manjina percipiraju Rusi. Medijski programi, kao dio integracijskog programa svrstani su u četiri kategorije:

- projekt medijskog monitoringa,
- televizijski i radijski programi,
- promotivne kampanje socijalne tolerancije,
- trening novinara.

Monitoring medija doveo je do toga da novinari s vremenom postaju osjetljiviji, postaju svjesni stvorenih stereotipa i negativnih karakteriziranja, dok je novinarski izričaj i sadržaj postao neutralniji, što je pomak u odnosu na prošle godine kada su negativne diskriminacije bile i više nego očite.

"Jedna komponenta utvrđuje ciljeve za poboljšanje javne osviještenosti o integracijskim problemima te smanjenje upotrebe etničkih stereotipa u medijima." (Zbornik Instituta otvoreno društvo, 2002: 237)

Kao dio strategija za obrazovanje novinara od 1999. – 2001. organizirani su brojni seminari za novinare. 1999. godine u pet radionica koje su održali iskusni novinari, sudjelovalo je ukupno 60 novinara. Isti program nastavljen je i u 2000. godini. U sklopu programa Nordic/UK/UNDP uz suradnju s radio i televizijskim postajama, poseban program ostvaren je u novinama *Opetajate Leht*. Poseban umetak ovih estonskih novina na ruskom jeziku, tematski je bio usmjeren obrazovanju i radu nastavnika u školi. Zanimljivo je kako je estonska Vlada u ocjeni realizacije programa bila dosta kritična ističući kako je

⁴

Report on Situation of National Minorities, str. 72.

"potencijal manjinskih medija na ruskom jezičnom području neiskorišten, prvenstveno zbog niske gledanosti". Razlog tome je nedostatan financiranje televizije na ruskom jeziku i izolacija od gledatelja.⁵

5. Mađarska

I prije implementacije integracijskog programa (*Srednjoročni paket mjera za poboljšanje životnih uvjeta i društvene pozicije Roma u Mađarskoj*)⁶ u Mađarskoj je u najutjecajnijim medijima postojao poseban program za manjine. U navedenom programu ističe se potreba "harmonizacije aktivnosti fondova, javnih ustanova i institucija koje podupiru romske manjinske medije, s ciljem uspostavljanja suradnje i koordinacije te učinkovite upotrebe sredstava." (čl. 6.1) Uz financiranje dnevnih novina, poseban program za manjine pripremali su javna televizija i radio. No, taj je sistem i dalje ostao loše koordiniran što je u mnogome umanjilo njegovu učinkovitost. Dva zakona (*Zakon o manjinama i Zakon o medijima*) reguliraju odnos između manjina i medija. Dok prvi zakon regulira obvezu javne televizije i radija prema manjinama, drugi navodi i posebne instrumente pozitivne diskriminacije u zakonodavstvu. Tako se kod dodjele koncesija prednost daje onim kandidatima koji mogu dokazati da će njihov program posvećivati veću pažnju manjinama od ostalih koji su se prijavili na natječaj. (Zbornik Instituta otvoreno društvo, 2002: 249) No, taj se instrument može i banalizirati, pa se tako sve češće događa da svi aplikanti ističu usmjerenost na manjinsko izvještavanje, ali kasnije se ispostavi da se takav program u konačnici ne proizvodi. No, isto tako kao što je država obvezna donositi odredbe i pravne akte, kada se radi o medijima, trebali bi uspostaviti i odgovarajuće mjere za analizu realizacije, odnosno trajnog monitoringa medijskih programa.

Mađarski je sustav bio izložen kritikama da ograničava manjinske zajednice na specifične, manjinski orijentirane elektroničke medije koji se lako marginaliziraju, dok bi zapravo trebao pružiti mogućnost manjinama da se pojave u nacionalnim utjecajnim medijima. (Zbornik Instituta otvoreno društvo, 2002: 290). Kao što je slučaj i u nekim drugim susjednim državama, medijski kritičari tvrde da je u Mađarskoj manjinski program getoiziran jer zakonske odredbe reguliraju pravilnu predstavljenost u programima za manjine, ali jako je mala vjerojatnost da će neke teme biti objavljene u redovnom programu.

Značajan napredak je ostvaren otvaranjem posebne romske radio postaje *Radio ©*. Dominantne novine za romsku nacionalnu manjinu su *Lungo*

5

Report of the Final Evaluation of the Nordic/UK/UNDP Project, p. 32.

6

Medium-Term Package of Measures to improve the living conditions and social position of the Roma in Hungary.

Drom i Amaro Drom, dok ostale nisu zadovoljile kriterij periodičnosti. Manjine su prisutne i na Internetu.

Specifičnost Mađarske je i RPC (*Roma Press Centre*) – romski novinski centar. Utemeljili su ga 1995. godine aktivisti koji su željeli na taj način pružiti konkretne i pouzdane informacije o svim događajima i vijestima o Romima. Centar je organiziran kao novinska agencija koja nudi informacije o Romima kroz svoju nacionalnu mrežu dopisnika, koji pripremaju članke što se objavljuju u dnevnim novinama.

RPC sponzorirao je i program za romske novinare. Zbog nedostatka romskih novinara u medijima program je iniciran 1996. godine. Svake godine 20-25 mladih Roma imaju mogućnosti učiti novinarstvo ne samo u Agenciji već i na televiziji, radiju ili nekim dnevnim novinama, kao dio prakse. Uz praktičan trening polaznici su obvezni proći tečaj koji traje 10 dana u organizaciji *Centra za neovisno novinarstvo* (CIJ). Ovo je jedinstveni program koji znatno olakšava Romima ulazak u medije. Treba reći kako je jedna od zadaća RPC-a i da rasprostire vijesti o Romima u međunarodnim medijima, odnosno da poveća predstavljeno romskih tema u Istočnoj Europi najširoj mogućoj publici.

6. Letonija

Za razliku od Mađarske gdje se vrlo jasno može vidjeti napredak i stupanj realizacije integracijskog programa (*Integracija društva u Letoniji*⁷) karakteristika Letonije je znatno manji broj manjina, a i pažnja koju mediji posvećuju toj temi vidljivo je manja nego u Mađarskoj.

Program se najvećim dijelom temelji na pristupu informacijama, kreiranju jedinstvenog informacijskog prostora, kao i na korištenju informacijskih tehnologija. Posebno je naglašena potreba da se država više aktivira u promociji informacija o manjinskim kulturnim aktivnostima na letonskom i ruskom jeziku, kao dva najdominantnija jezika na državnoj televiziji, ali i u kulturnim programima na radiju i televiziji posvećeni manjinama.

Međunarodne institucije podupiru – potiču Vladu, da ohrabrujuća suradnja između ruskih i letonskih medija treba biti nastavljena kako bi se promicale rasprave i razmjena ideja između različitih segmenata u stanovništvu. S druge strane, međunarodne institucije ističu kako bi se sadašnja ograničenja o zabrani korištenja manjinskog jezika u manjinskim privatnim elektronskim medijima, trebala ponovno razmotriti, s obzirom na to da je u suprotnosti s međunarodnim standardima ljudskog prava. (Zbornik Instituta otvoreno društvo, 2002: 357)

7

The Integration of Society in Latvia.

7. Litva

Integracijski program kao jedan od najvećih problema ističe stereotipiziranje u medijima (Poglavlje 7), ali ne spominje ni jednu mjeru koja bi poticala toleranciju ili pozitivniji pristup Romima u medijima. Prema tumačenju romskih predstavnika to je jedan od najvećih nedostataka, jer medijski sadržaj nastavlja utvrđivati negativne stavove prema Romima (Minority Protection in Lithuania, 2002: 411). Kao i u drugim zemljama i ovdje se najčešće događa da se kod uhićenja Roma naglašava nacionalnost. Iako je sve više tekstova u kojima se može pronaći mišljenje nekog manjinskog predstavnika takvi su slučajevi još uvijek pojedinačni. Ne postoje televizijski ili radijski programi posebno posvećeni romskoj manjini, a ne postoje ni novine na romskom jeziku. Nekoliko romskih organizacija u više je navrata pokazalo zanimanje za pokretanje periodične tiskovine, što nije uspjelo zbog nedostatka znanja i iskustva u tom području. Romske novinske agencije (centri) što djeluju u Češkoj, Mađarskoj i Slovačkoj, pružaju dobar primjer kako bi se mogao ostvariti dugoročni cilj o stvaranju pozitivnijeg imidža romskih zajednica.

8. Poljska

U Poljskoj je Integracijski program usmjeren na područje u provinciji *Małopolska*, gdje su romski uvjeti posebno teški, no očekuje se da obuhvati i ostale krajeve. Radi se većim dijelom o socijalnom programu u kojem se medijskoj politici ne posvećuje mnogo prostora. Ipak, projekt nedvosmisleno prepoznaje važnost medija u procesu poboljšanja imidža Roma u društvu, a predviđa i nekoliko posebnih programa o Romima što će se emitirati u lokalnim i nacionalnim medijima:

- redovni televizijski program namijenjen za romsku zajednicu,
- edukaciju kroz medije,
- cikličko emitiranje u lokalnim medijima.

Ovi medijski programi iako planirani, nisu provedeni na vrijeme, odnosno 2002. godine, zbog povlačenja vladinih programa (Zbornik Instituta otvoreno društvo, 2002: 467). No, promjene su ipak primjetne. Tako je treći kanal Poljske televizije emitirao program *Ethnic Climates* koji je posvećen nacionalnim manjinama, uključujući i povremene prijenose reportaža na romskom jeziku. Uz smanjeni budžet Vlada preko Ministarstva kulture nastavlja financirati dvije periodike na romskom jeziku.

9. Rumunjska

Posebna Vladina strategija (*Strategija Vlade za poboljšanje stanja Roma*)⁸ predlaže podupiranje razvoja nacionalnih kulturnih i informacijskih kanala za Rome, uključujući i televizijske i radijske programe te razne publikacije. Jedan dio Strategije odnosi se i na borbu protiv diskriminiranja u medijima.

U 2002. godini emitiran je i jedan romski televizijski kanal, svakoga tjedna, na nacionalnoj televiziji i to zajedno s ostalim programima predviđenim za nacionalne manjine. Kao i u Poljskoj, Vladina strategija nije ostvarena u potpunosti. Ministarstvo javnog informiranja trebalo je u okviru Strategije inicirati programe za borbu protiv diskriminacije u medijima, a iako je rok za realizaciju projekta prošao, ni jedna konkretna mjera nije usvojena.

Primjetan je sve ozbiljniji rad nekoliko nevladinih udruga, između ostalih i *Academica Catavenu Media Monitoring Agency*. Na temelju analize sadržaja oni donose listu stereotipa koji su prisutni u dnevnim novinama. U pet analiziranih tiskovina od 14 primijećenih stereotipa u analizi 335 tekstova, čak je 10 smatrano negativnima.

Takvi i slični programi uglavnom se realiziraju u sklopu programa *Phare* ili ostalih programa Europske Unije. U sklopu *Partnership Fund for Roma*, osnovana je *Roma News Agency*, kao rezultat partnerstva navedene monitoring agencije, nacionalne novinske agencije i Centra za neovisno novinarstvo. Osim proizvodnje vijesti, novinska se agencija bavi i edukacijom za novinare. Centar za neovisno novinarstvo objavio je vodič za rad u novinarstvu, a usredotočio se na antidiskriminaciju, financiran od strane *Phare* programa. (Zbornik Instituta otvoreno društvo, 2002: 479)

10. Slovačka

Zajednička karakteristika država u srednjoj i srednje-istočnoj Europi je da je većina mjera u integracijskim programima usmjerena integraciji Roma u društvo. U Slovačkoj postoji čak i posebna *Strategija za Rome* u kojoj je kao glavni cilj definirano podupiranje projekata za, i o Romima u masovnim medijima, ali posebno se navodi i važnost formiranja romskih uređivačkih odbora u medijima u vlasništvu države. Prema mišljenju nekih predstavnika manjine, osnovni nedostatak ovakve strategije je da posvećuje premalo pažnje podupiranju Roma i romskih medija.

Korak dalje u sprečavanju diskriminacije postignut je posebnim sporazumom koji su romski predstavnici potpisali sa direktorom Slovačke javne televizije 2002. godine. Upravo tada je pokrenut prvi specijalizirani program za

8

Strategy of the Government of Romania for Improving the Roma Condition.

Rome koji se u trajanju od 30 minuta emitira i na mađarskom nacionalnom programu, ali i na svim regionalnim podružnicama javne televizije u Pešovu.

Slovačka pruža primjer nekoliko uspješno realiziranih programa socijalne tolerancije. Od listopada 2001. do travnja 2002. provedena je kampanja *Mi svi smo građani Slovačke*, koja se posebno odnosila na novinare, državne službenike, lokalnu samoupravu, ali i cijelu širu javnost u namjeri da se prevladaju negativni stereotipi o Romima. Kao dio te kampanje, drugi korak pod nazivom *Čačipen (Istina)* pokrenut je u travnju 2002. uoči Međunarodnog dana Roma. Obuhvaćao je mnogobrojne aktivnosti u zemlji s ciljem da se smanji udaljenost između Roma i onih koji to nisu. *Akcijski plan 2002. – 2003.* preporučio je trajni *follow up* za ove kampanje, ali odlučnost Vlade da nastavi podupirati ovakve programe je dvojbeno. To su u nekoliko prilika isticali i predstavnici lokalnih nevladinih udruga kritizirajući Vladu kako ne postoji sustavna strategija za promociju tolerancije u medijima, iako je posve jasno kako ovakvi programi bez jasne financijske i političke potpore ne mogu u konačnici rezultirati uspjehom (*Zbornik Instituta otvoreno društvo, 2002: 581*). Predstavnici civilnog društva naglašavaju potrebu za dugoročnom strategijom, s obzirom na to da kratkoročni planovi u ovako osjetljivim područjima ne mogu dati trajne i konkretne rezultate.

Slovačka je jedna od tri istočnoeuropske zemlje u kojima djeluju romske novinske agencije (centri). Nakon Mađarske i Češke, agencija je otvorena i u Slovačkoj u travnju 2002. godine. Romski novinari u okviru agencije proizvode i stvaraju reportaže i izvještaje za većinske medije, uglavnom dnevne novine i specijalizirane magazine. Ovo je sasvim sigurno provjeren način aktivnog djelovanja u medijskom prostoru koji s vremenom može doprinijeti stvaranju pozitivnijeg imidža romske zajednice u medijima.

11. Slovenija

U odnosu na navedene države u Sloveniji je najmanje inicijativa za nove manjinske programe koje koordinira i potiče država. Kao i u drugim državama u regiji trajni su programi financiranja novina i programa za Rome, no od 1995. na ovom području zapravo nema novih programa.

Mirovni Institut istaknuo se kao jedna od najaktivnijih nevladinih organizacija koja je razvila projekt treninga za romske novinare u tehnikama izvještavanja i komunikacijskim vještinama. Taj koncept predložili su romski predstavnici koji su radio postaji *Murški Val* predložili aktivniji romski angažman, a između ostalog i poseban program na romskom jeziku. Voditelj ovog programa istaknuo je kako s obzirom na usmjerenost EU na poboljšavanje manjinskih prava, važnost romskih novinara i medijskih profesionalaca s vremenom će se povećavati. Upravo takav angažman manjinskih predstavnika mogao bi biti učinkovit u predstavljanju romske kulture općoj javnosti, a

moguće je očekivati i promjene u negativnoj percepciji Roma, kao i promociju multikulturalizma. (Zbornik Instituta otvoreno društvo, 2002: 629).

12. Zaključak

Predstavljeni okvirni ili integracijski programi za integraciju manjina u društvo naglašavaju važnost predstavljenosti manjina u medijima. Vlade država kandidata jedinstvene su u stavovima kako je potrebno uložiti dodatne napore u razvijanje adekvatne medijske strategije za i prema manjinama. U ocjeni uspješnosti programa stručnjaci, pak, upozoravaju kako se ponekad provedba programa shvaća kao političko pitanje, te da ne postoji usklađenost u izvedbi na svim razinama. Ipak, vjerojatno je najveći nedostatak svih programa neispunjavanje preuzetih obveza u financijskom smislu, te loše kratkoročno i dugoročno planiranje. U dijelu programa gdje se govori o medijskoj politici naglašavaju se tri segmenta:

- odnos novinara i medijskih djelatnika prema manjinama,
- odnos manjina prema medijima,
- odnos državnih službenika prema medijima kada se radi o problemima manjina.

Integracijski programi najvećim se dijelom odnose na prva dva aspekta i donose brojne projekte kojima se želi utjecati na sadržaj, perspektivu i kvalitetu novinarskog pristupa – konkretnim mjerama smanjiti diskriminaciju i isticanje stereotipa pozivajući ujedno novinare na samoregulaciju i toleranciju u izvještavanju. Kao dobar pristup može se ocijeniti rad specijaliziranih romskih agencija koje proizvode sadržaje za većinske medije, a dugoročno se trajni pozitivni učinci mogu očekivati školovanjem predstavnika manjina u novinarskim školama i fakultetima.

Glavni nedostatak svih programa je izostanak monitoringa kojim bi se mjerila učinkovitost i realizacija programa, ali i svi aspekti izvještavanja u medijima. Iz studije je također očito da se manjine najčešće susreću s financijskim problemima, budući da se u nekim zemljama radi uglavnom o kratkoročnim programima.

Od svih predstavljenih država čini se kako se programi najučinkovitije provode u Slovačkoj i Mađarskoj, gdje je najviše napravljeno na zaštiti romske nacionalne manjine. Istodobno, kod istraživača koji se bave analizom izvještavanja o manjinama prevladava mišljenje da se premalo prostora, projekata i sredstava posvećuje edukaciji manjinskih predstavnika i nositelja državne vlasti, koji komentirajući probleme i aktivnosti manjina, često previdaju učinak koji mediji imaju na stvaranje stavova u javnosti.

Literatura

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, 1951.

Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina, 1995.

Europska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima, 1992.

Preporuka Europske komisije protiv rasizma i nesnošljivosti (ECRI) o borbi protiv rasizma i nesnošljivosti Roma/Cigana, 1998.

Rezolucija Odbora ministara ResCMN (2002) 1 o provedbi Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina od strane Hrvatske, 2002.

Drugo izvješće Europske komisije protiv rasizma i nesnošljivosti (ECRI) o Hrvatskoj CRI (2001) 34, 2001.

Preporuka Odbora ministara R (97) 20 o govoru mržnje, 1997.

Preporuka Odbora ministara R (97) 21 o medijima i promicanju kulture tolerancije, 1997.

Monitoring pristupnog procesa Europske Unije: Zaštita manjina, Institut otvoreno društvo, Budimpešta, 2002.

Summary

This article presents a review of media policies, as a part of a broader project *Monitoring the EU Accession Process*, conducted by the Institute Open Society from Budapest. As a part of a numerous integrational minorities programs concrete instruments and measures, as a part of candidate countries Government media policy on their way to the EU, in approving the position and the perception of the minorities in a society, are mentioned. Report presented in this article analyzes the realization of the programs in Bulgaria, Romania, Slovakia, Czech Republic, Lithuania, Latvia, Estonia, Slovenia, Hungary and Poland.